

JAAP A. VAN VLIET

*Zijn bange burgers en politici nog gevoelig
(te maken) voor humanitaire vraagstukken?*

Vluchteling in bang Nederland

*Informatieavond over de komst
van een tijdelijke noodopvang
voor vluchtelingen in de Oost-
Groningse plaats Beerta (Kees
van de Veen/HH)*

In 2007 publiceerde het ministerie van Justitie (toen nog zonder 'Veiligheid') het boek 'Justitie over morgen. Scenario's en strategieën voor 2015'. (Ministerie van Justitie, 2007) Het boek vermeldt vier mogelijke scenario's voor 2015, mede gebaseerd op twee kernonzekerheden. Die kernonzekerheden hadden betrekking op twee centrale vragen. Ten eerste de vraag naar sociale veiligheid, de vraag of de offers die mensen zich willen getroosten om te voorkomen dat anderen hen leed of schade toebrengen zal toe- of afnemen. En ten tweede de vraag of het draagvlak voor de EU zal toe- of afnemen en of oplossingen voor maatschappelijke problemen in toenemende mate in internationale of in nationale wet- en regelgeving worden gezocht. Kortom: kijken burgers primair naar 'Brussel' of naar 'Den Haag'?

Nu het 2015 is, is het interessant om het boek nog eens na te slaan en te zien welke van de vier scenario's op dit moment het meest van toepassing is. Mijns inziens is dat het scenario 'Bang Nederland', dat hieronder is beschreven.

In 2015 is Nederland een angstig en in zichzelf gekeerd land geworden. Het gebrek aan steun voor de EU bleek al bij het referendum over de 'Europese grondwet' en is alleen maar verder toegenomen. Dezelfde ontwikkeling heeft zich in andere landen voorgedaan. De economie zit gedurende een reeks van jaren in een dal. Vooral inwoners van de oude wijken van grote steden worden door werkloosheid getroffen. Er is sprake van een concentratie van kansarmoede¹. Segregatie neemt toe. Spanningen tussen bevolkingsgroepen lopen op. Mensen proberen risico's op elkaar af te wentelen, hetgeen tot uiting komt in juridisering en de ontwikkeling van claimcultuur. Europese landen wedijveren om de meest restrictieve toelating van vreemdelingen.

Een van de opvallende zaken die ik daaruit wil halen is wat hierboven wordt genoemd de toelating van vreemdelingen tot Europa. Het gaat, als je het nieuws van deze weken volgt, natuurlijk niet vooral over *vreemdelingen*, maar voor een belangrijk deel over *vluchtelingen*, mensen die hun land ontvluchten vanwege instabiliteit, oorlog en vervolging in hun eigen land of regio, in een aantal gevallen ook om mensen die een beter bestaan zoeken. Op Europees niveau is er geen draagvlak te vinden voor een behoorlijke verdeling van deze vluchtelingen over de Europese landen. Bij het scenario 'Bang Nederland' eisen burgers 'een restrictief immigratiebeleid. Meedeinend op angstsentimenten wordt het Vluchtelingenverdrag steeds vaker ter discussie gesteld. 'Grenzen dicht' is een veel gehoord credo. (Ministerie van Justitie, 2007: 70) Het sluiten van de grenzen, en opvang in de eigen regio worden veel genoemd door politici en commentatoren; het scenario uit het boek past naadloos bij de huidige politieke en maatschappelijke debat, zoals dit zich in de media openbaart. In dit artikel zal ik ingaan op die angst en de morele vragen die de discussie aangaande de toestroom van vreemdelingen oproept, en met name ook op de gevolgen

die dit heeft voor kinderen. Kan er in dit bange land nog aandacht zijn voor de humanitaire vraagstukken. Of valt het wel mee met 'Bang Nederland'?

Vreemdelingen en vluchtelingen

Het politieke en maatschappelijke draagvlak in Nederland om vluchtelingen op te nemen staat voortdurend ter discussie en leidt tot een verharding van standpunten tot bedreiging en intimidatie aan toe. Er is een parallel te trekken met de terugkeer van ex-zedendelinquenten in de lokale samenleving. In een onderzoek hiernaar wordt in verband met zedendelinquenten verwezen naar termen als 'folk devils' en 'moral panic'².

Op het debat rondom vluchtelingen lijken deze begrippen ook van toepassing (Boone, Van de Bunt, Siegel & Van de Ven,

2014). Ook vluchtelingen worden door bange burgers nogal eens weggezet als potentiële zedendelinquenten. In het kader van bedoeld onderzoek wordt gesteld dat de morele paniek bij terugkeer van een zedendelinquent een korte maar krachtige reactie is en even snel verdwijnt als zij opkwam. 'Maar de crisis laat wel blijvende voetafdrukken na, bijvoorbeeld in de vorm van uitbreiding van strafrechtelijke bepalingen of verhoging van wettelijke strafmaxima' (Boone, Van de Bunt, Siegel & Van de Ven, 2014: 19). Of de felle reacties op de toestroom van vluch-

telingen snel zullen verdwijnen is de vraag; de problematiek is vele malen groter en breder over het land verspreid dan die van een enkele terugkerende zedendelinquent. En die blijvende voetafdruk zou weleens kunnen worden gezet door een verscherping van het politieke en maatschappelijk debat en door strengere regelgeving, zoals de 'sobere opvang' die het kabinet wil.

Maar vanuit humaan en moreel oogpunt is de regelgeving nog niet streng genoeg. In een studie uit 2009 wordt gesteld: 'In Nederland groeien duizenden kinderen op in een gezin in een asielzoekerscentrum (azc). De situatie waarin deze kinderen opgroeien voldoet anno 2009 niet aan de eisen die het Internationaal Verdrag

voor de Rechten van het Kind stelt. Die constatering geldt voor het geheel en voor alle onderwerpen waar kinderen mee

te maken hebben afzonderlijk: gezin en opvoeding, wonen, recreatie, spel en vrije tijd, onderwijs, gezondheid, veiligheid, procedure, financiën en participatie.' (Kloosterboer, 2009: 5).

De Europese Kinderombudsmannen maken zich ook nu zorgen over de situatie van duizenden kinderen die naar Europa vluchten. Zij maken traumatische ervaringen mee, kunnen slachtoffer worden van geweld en van mensenhandel. De Kinderombudsmannen zijn van mening dat Europese regeringen deze kinderen moeten beschermen en toegang moeten

bieden tot gezondheidszorg en onderwijs. Zij formeren daarom een taskforce, die erop toeziet dat Europese leiders de rechten van deze kwetsbare kinderen respecteren (Kinderombudsman, 2015).

Het Nederlandse vreemdelingenbeleid leidt zo nu en dan tot merkwaardige 'oplossingen'. Zo werd recent onder druk van de pers, politieke kopstukken en de kinderombudsman een klein publicitair succesje geboekt doordat twee Angolese kinderen, Márcia en Gláucio, en hun moeder na een verblijf van 15 jaar in Nederland mogen blijven, terwijl de vader alsnog terug moest naar Angola. De staatssecretaris heeft het gezin zelf laten beslissen: of *allemaal* terug naar Angola, of alleen de vader. Een Salomonsoordeel dat door de betrokkenen zelf moest worden geveld en voltrokken en dat bij de betrokkenen ongetwijfeld tot verdriet en trauma's zal leiden. Ik moest hierbij denken aan het indrukwekkende boek *Sophies choice*, waarin Sophie in Auschwitz door een kampbewaker wordt gedwongen tot een onmogelijke keuze: welk van haar twee kinderen mag in leven blijven? Ze kiest voor het leven van haar zoon en de dood van haar dochter en kan uiteindelijk zelf niet leven met haar keuze. Hoe past het scheiden van één ouder van de rest van het gezin in de Nederlandse cultuur, waarin de band van ouders met hun kinderen een belangrijk pedagogisch uitgangspunt is. Is uitsluitend de verdenking van het feit dat de vader oorlogsmisdaden heeft gepleegd voldoende om deze actie moreel te rechtvaardigen?

In de afgelopen anderhalf jaar heb ik verschillende opvanglocaties van vreemdelingen be-

Het politieke en maatschappelijke draagvlak in Nederland om vluchtelingen op te nemen staat voortdurend ter discussie

zocht en gesproken met uitgeprocedeerde asielzoekers die het land moeten verlaten en met ambtenaren, die de gesprekken met hen moeten voeren. Daarbij was de opdracht te bezien hoe vreemdelingen beter kunnen worden gemotiveerd om vrijwillig ons land te verlaten. (Ministerie van Justitie, 2015) Het schrijven van een professionele, humane methodiek voor medewerkers van de Dienst Terugkeer & Vertrek van het Ministerie van Veiligheid en Justitie was daarbij de opdracht. Hoe kun je aan de slag in en met de landen van herkomst, met het begeleiden bij het vinden van een nieuw toekomstperspectief en het herstellen van relaties en eervolle terugkeer? (RTL-Nieuws, 2015)

Veelal zie je onder de uitgeprocedeerden schrijvende situaties van mensen die al jaren in Nederland verblijven en die desondanks, na vele

procedures, geen recht hebben op een langer verblijf in ons land. Soms zijn mannen, vrouwen en kinderen langdurig gescheiden. In opvanglocaties voor gezinnen wonen gezinnen jaren samen, wachtend tot het jongste kind 18 jaar is.

Het is duidelijk, van de nu inkomende vluchtelingen zal een deel over enkele jaren weer het land moeten verlaten omdat zij niet aan de criteria voldoen voor een verblijfsvergunning. Maar wat doet dat jarenlange verblijf, dat wachten, dat toch een beetje integreren, dat van de ene naar

de andere opvanglocatie verplaatst worden met de ontwikkeling van mensen en in het bijzonder: met kinderen? Is er in 'Bang Nederland' plaats voor een morele afweging van deze vraag?

Afsluitend

Maar is Nederland wel zo bang als wordt gesuggereerd? Is er angst dat onze welvaart ons zal worden afgenomen?

Vluchtelingen, het gaat voor een groot deel om mensen die hebben meegemaakt dat hun familieleden werden vermoord, hun huis, hun veiligheid is kapotgemaakt. Wie hulp nodig heeft om weer in balans te komen, zal die hulp moeten worden geboden. En dat is andere hulp dan ver-

blijf in tentenkampen en asielzoekerscentra (azc's).

In *De Correspondent* van 2 november jl. schrijft Rutger Bregman een artikel hierover onder

de titel 'Wie goed doet...komt nooit in het journaal (en dat is een groot probleem)'. Terwijl de berichtgeving gericht is op angstige en boze mensen en de overheid streeft naar sobere opvang, wordt geen aandacht gegeven aan de velen die klaar staan om vluchtelingen te helpen. 'In Kapelle moest er een wachtlijst komen – niet voor vluchtelingen, maar voor vrijwilligers. De gemeente kondigde aan dat er tweehonderd mensen uit Syrië zouden komen en een paar uur later hadden honderdvijftig bewoners zich gemeld. In Ootmarsum en Oud-Beijerland ge-

beurde hetzelfde. In die laatste gemeente melden zich zelfs meer vrijwilligers dan vluchtelingen. "Iedereen wil nu helpen", verzuchtte een woordvoerder van Vluchtelingenwerk in de gemeente Zuidhorn. "Er is bijna sprake van een tsunami van vrijwilligers".

Het verbaasde mij ook, gezien de algemene berichtgeving, dat in mijn woonplaats Arnhem de komst van vluchtelingen naar de oude, juist gesloten koepelgevangenis, zo soepel verliep. De hele omringende wijk stelt zich open, er wordt kleding bezorgd, geld opgehaald en buurtbewoners stellen hun huizen open voor gezamenlijke maaltijden. 'Onze beschaving is geen dun laagje vernis, het is een dikke vetlaag die ons warm houdt, zelfs als de dijken doorbreken', stelt Bregman.

Misschien is het scenario Bang Nederland toch te somber en wordt het deels door de media gecreëerd. Maar intussen blijft de stroom vluchtelingen komen en het probleem van uitgeprocedeerde asielzoekers die in ons land al lang en breed zijn ingeburgerd onverminderd voortbestaan. In Bang Nederland is nog geen plaats voor een morele en humanitaire aanpak van het probleem maar voor het zoeken van oplossingen in incidentenpolitiek en publicitaire succesjes. Hoeveel Márcia's en Gláucio's zijn en komen er nog in Nederland – of worden hier nog verwekt en geboren – die na jaren van inburgering zonder pardon het land zullen moeten verlaten omdat op hen toevallig de publiciteit niet werd gericht?

... van de nu inkomende vluchtelingen zal een deel over enkele jaren weer het land moeten verlaten ...

Literatuur

M.M. Boone, H.G. van de Bunt, D. Siegel, m.m.v. K. van de Ven (2014), *Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving*. In opdracht van: Programma Politie & Wetenschap. Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Universiteit Utrecht; Erasmus Universiteit Rotterdam, p. 28.

Kinderombudsman 2015: <http://www.dekinderombudsman.nl/70/ouders-professionals/nieuws/europese-kinderombudsmannen-vormen-taskforce-voor-kinderen-op-de-vlucht/?id=571> [geraadpleegd 27.10.2015].

K. Kloosterboer (2009), *Kind in het centrum. Kinderrechten in asielzoekerscentra. Samenvatting*. Unicef, Kinderpostzegels, COA.

Ministerie van Justitie, Directie Algemene Justitiële Strategie (2007), *Justitie over morgen. Scenario's en strategieën voor 2015*. Den Haag.

Ministerie van Justitie (2015). Brief dd. 6 oktober 2015 van Staatssecretaris van Veiligheid & Justitie Dijkhoff aan de voorzitter van de Tweede Kamer met als onderwerp het Rapport 'Terugkeer van vertrekplichtige vreemdelingen', kenmerk 675119.

RTL-Nieuws (2015): <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/zo-praten-ambtenaren-uitgeprocedeerde-asielzoekers-het-land-uit> [geraadpleegd 31 oktober 2015].

- 1 Kansarmoede is een duurzame toestand waarbij mensen, vergeleken met de grootste groep in de samenleving, worden beperkt in hun mogelijkheden deel te hebben aan onderwijs, werk en huisvesting. Deze toestand doet zich voor op materieel en immaterieel gebied.
- 2 Dit begrip wordt gebruikt om de aandacht te vestigen op het disproportionele, negatieve karakter van sociale reacties op afwijkend gedrag. Overtrokken reacties kunnen bijdragen aan de 'amplificatie' van de problemen. De overtrokken, negatieve manier waarop gereageerd wordt op afwijkend gedrag kan leiden tot stigmatisering, uitstoting en agressieve tegenacties van de betrokken ouders, en dus tot verergering van de problemen. 'Bij een morele paniek is ten eerste sprake van bezorgdheid of zorg over het gedrag van een bepaalde groep of persoon, die – tweede kenmerk – als vijand (folk devil) wordt beschouwd' (Boone, Van de Bunt, Siegel & Van de Ven, 2014: 18 en 19).

JAAP A. VAN VLIET is senior adviseur en onderzoeker bij Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering en bij het lectoraat Werken in Justitieel Kader, Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht. Daarnaast is hij zelfstandig gevestigd als adviseur en onderzoeker op het grensvlak van justitie en zorg.